

Винахід відноситься до хіміко-фармацевтичної промисловості, зокрема до способів отримання біологічно активних речовин з рослинної сировини.

У сучасній медичній практиці широко використовуються біологічно активні засоби природного походження. Лікарські засоби на основі рослинної сировини мають ряд переваг перед синтетичними препаратами: максимально наближені до організму людини за біологічною природою вони практично не мають побічної дії, відзначаються зниженою алергенністю і токсичністю, можливістю тривалого використання без формування звикання та залежності.

Біологічна активність рослинної сировини значною мірою обумовлена кількісним і якісним вмістом поліфенольних сполук.

Відомий спосіб одержання комплексу поліфенольних сполук з протизапальною, кардіопротекторною та антиоксидантною дією [1]. Спосіб здійснюють шляхом екстракції трави чини весняної 50 % етиловим спиртом при співвідношенні сировина: екстрагент 1:7 протягом 47 годин з наступним упарюванням одержаного екстракту до 1/7-1/8 попереднього об'єму, обробкою упареного екстракту етиловим спиртом, відокремленням надосадової рідини, її упарюванням і сушкою.

Недоліком наведеного способу можна вважати його відносно високу тривалість.

Відомий також спосіб одержання поліфенольного комплексу „Флавітін” з протизапальною, анальгетичною, противиражковою та антиоксидантною активністю [2] шляхом екстракції 50 % спиртом етиловим листя винограду, краще сорту Дабуга, при співвідношенні сировина: екстрагент 1:10 з

подальшим упарюванням до водного залишку, фільтрацією, ресорбцією фенольних сполук з осаду водою, об'єднанням фільтрату з одержаним водним розчином, упарюванням і сушінням.

Наведений спосіб дозволяє одержати поліфенольний комплекс з широким спектром фармакологічної дії, проте використана рослинна сировина не є загальнодоступною, ареал її розповсюдження обмежений субтропічною зоною.

Найближчим до заявленого є спосіб одержання суми поліфенолів [3] з суплідь вільхи клейкої, які дрібно екстрагують 70 % етанолом протягом 12 годин при співвідношенні сировина : екстрагент 1:6 - 1:8. Об'єднаний сумарний екстракт впарюють, фільтрують, обробляють етилацетатом у співвідношенні сировина: екстрагент 1:1 - 1:1,5 та впарюють до сухого залишку. До спектру фармакологічної активності одержаного екстракту не входить діуретична дія.

Завданням винаходу є створення способу одержання суми поліфенолів з рослинної сировини, який шляхом спиртової екстракції суплідь душекії зеленої *Duschekia viridis* при заданих параметрах способу забезпечує одержання екстракту з вираженою антимікробною, протизапальною та діуретичною активністю.

Поставлене завдання вирішується таким чином, що у способі одержання суми поліфенолів з антимікробною, протизапальною та діуретичною активністю шляхом дробного екстрагування 70% спиртом етиловим суплідь рослин родини березових з подальшим упарюванням і обробкою етилацетатом сумарного екстракту та сушкою, винаходом передбачено, що екстрагують супліддя душекії зеленої *Duschekia viridis* протягом 13-15 годин при співвідношенні сировина: екстрагент 1:9- 1:11, а обробку етилацетатом проводять при співвідношенні сумарний екстракт: етилацетат 1:2.

В якості рослинної сировини обрані стиглі супліддя душекії зеленої *Duschekia viridis* родини березових, яка розповсюджена на території Західної України, зарослі цієї рослини займають 4%-6% площі Українських Карпат.

Саме вибір виду рослинної сировини у поєднанні з заданими параметрами способу обумовлює одержання кінцевого продукту з необхідним спектром фармакологічних активностей, дозволяє розширити арсенал існуючих біологічно активних речовин, придатних до одержання лікарських засобів у різних лікарських формах, надаючи тим самим можливість індивідуального підходу до лікування хворих.

У народній медицині існують окремі відомості про помірну антимікробну або протизапальну активність відварів душекії зеленої [4].

Авторами вперше було виявлено діуретичну активність суми поліфенолів суплідь *Duschekia viridis*, одержані заявленим способом.

Вибір в якості екстрагенту спирту етилового було здійснено експериментальним шляхом, виходячи з умов максимальної екстракції поліфенольних сполук з вибраної сировини. Оптимальним екстрагентом для заявленого способу є 70 % спирт етиловий.

У процесі досліджень були визначені також співвідношення сировини до екстрагенту, час екстракції, співвідношення сумарного екстракту до етилацетату. Дані експериментів наведено у таблицях 1 -3.

Таблиця 1
Визначення співвідношення сировина : екстрагент при екстракції суплідь душекії зеленої 70 % спиртом етиловим у відповідності з заявленим способом

№ досліджу	Співвідношення сировина: екстрагент	Вихід готового продукту, %	Вихід діючих речовин, %
1	1:5	4,5	35,62
2	1:9	5,0	38,75
3	1:10	5,62	41,54
4	1:11	5,60	41,53
5	1:12	5,60	41,53

Згідно з експериментом ефективним інтервалом співвідношення сировини до екстрагенту є 1:9 - 1:11. При зменшенні цього співвідношення зменшується як вихід готового продукту, так і вихід діючих речовин. Збільшення співвідношення недоцільне, тому що показники виходу практично не змінюються, а витрати спирту етилового зростають. Оптимальним є співвідношення сировини до екстрагенту як 1:10.

Таблиця 2
Визначення оптимального часу екстракції суплідь душекії зеленої 70% спиртом етиловим при співвідношенні сировина: екстрагент 1:10

№ досліду	Час екстракції, години	Вихід готового продукту, %	Вихід діючих речовин, %
1	12	4,23	38,55
2	13	5,0	40,45
3	14	5,62	41,54
4	15	5,60	41,54
5	16	5,60	41,54

Аналіз даних табл. 2 свідчить, що ефективним інтервалом часу екстракції є 13-15 годин. Зменшення цього часу не дозволяє вичерпно екстрагувати поліфенольні сполуки з сировини. Збільшення - не забезпечує зростання показників виходу готового продукту і діючих речовин і є економічно недоцільним. Оптимальний час екстракції - 14 годин.

Таблиця 3

Визначення співвідношення сумарний екстракт : етилацетат у відповідності з заявленим способом

№ досліду	Співвідношення сировина-екстрагент	Вихід готового продукту, %	Вихід діючих речовин, %
1	1:1	4,46	37,23
2	1:1,5	5,22	39,48
3	1:2	5,62	41,54
4	1:2,5	5,61	41,54
5	1:3	5,62	41,54

Експериментальним шляхом встановлено, що для заявленого способу оптимальними співвідношенням сумарного екстракту до етилацетату є 1:2. Зменшення цього співвідношення не забезпечує максимального виходу готового продукту і діючих речовин, збільшення недоцільне за причинами, аналогічними наведеним вище.

Заявлений спосіб здійснюють наступним чином: стиглі супліддя душекії зеленої подрібнюють до розміру частин 0,5-1,0 мм, дрібно екстрагують 70% етиловим спиртом у співвідношенні сировина-екстрагент 1:9 -1:11 протягом 13-15 годин упарений екстракт обробляють етилацетатом у співвідношенні 1:2, з подальшим видаленням розчинника та упарюванням до сухого залишку. Вихід готового продукту 5,62%.

Одержаний продукт - негігроскопічний аморфний порошок зелено-коричневого кольору зі слабким характерним запахом, слабо розчинний у воді, хлороформі та ефірі.

Винахід ілюструється прикладами.

Приклад 1

2кг подрібнених (подрібненість 0.5-1мм) суплідь душекії зеленої (*Duschekia viridis*) екстрагували 10л 70% спирту етилового в типовому екстракторі ємністю 15 л з мішалкою та несправжнім дном на протязі 14 годин. Екстракт в об'ємі 6 л зливали, а сировину промивали 2л 70% етилового спирту. Екстрагування проводили за тими ж умовами двічі новими порціями екстрагенту, додаючи кожного разу 5 л 70% етилового спирту, зливаючи 4 л екстракту і промиваючи сировину 2л 70% етилового спирту. Усі зливи об'єднували та впарювали до повного вилучення спирту. Об'єм кубового залишку становив 5 л. Для вилучення смолистих речовин, які випадають при упарюванні (випадає 70 г, що складає 3,5% від ваги завантаженої сировини), охолоджений сумарний екстракт фільтрували через нутч-фільтр. Фільтрат обробляли у скляному реакторі, з мішалкою (частота обертання 100 об/хв.) 5 разів по 2 л етилацетатом. Тривалість кожної екстракції становила 20 хвилин. Етилацетатні витяжки об'єднували та впарювали у вакуумі досуха. Отримали 112,4 г сухого цільового продукту, що у перерахунку до провітряно-сухої сировини складає 5,62%.

Дослідження біологічної активності суми поліфенолів, отриманої запропонованим способом, були проведені *in vitro* та *in vivo* і показали, що одержані поліфенольні сполуки мають виражену антимікробну, протизапальну та діуретичну дію.

Приклад 2

Для вивчення антимікробної активності суми поліфенолів, одержаної за заявленим способом, був використаний метод серійних розведень у поживних середовищах. Для оцінювання активності застосовували рекомендовані ВООЗ штами мікроорганізмів: *Staphylococcus aureus* 2593 ATCC, *Escherichia coli* 27853 ATCC, *Proteus vulgaris* 4636 ATCC, *Proteus aeruginosa* 27853 ATCC, *Bacillus subtilis* 6633ATCC I *Candida albicans* 885/653ATCC.

Визначення антимікробної активності досліджуваної суми поліфенолів проводили методами серійних розведень та дифузії в агар. В якості препарату порівняння було обрано "Новоіманін".

Таблиця 4

Вивчення антибактеріальної активності суми поліфенолів суплідь душекії зеленої методом серійних розведень

Варіант досліду	Мінімальна подавляюча концентрація мкг/мл					
	Тест-культура мікроорганізмів					
	S. aureus 2593 ATCC	E.coli 27853A TCC	P. vulgaris 4636ATCC	P.aerugmos a 27853 ATCC	B. subtilis 6633ATCC	C.albicans 885/653 ATCC
Сума Поліфен олів	3500	2000	2500	400	1000	250
Ново іманін	500	1000	1000	500	500	120

Таблиця 5

Вивчення антибактеріальної активності суми поліфенолів суплідь душекії зеленої методом дифузії

Варіант досліджу	Діаметр зон затримки росту мікроорганізмів в мм ± мм					
	Тест-культура мікроорганізмів					
	S.aureus 2593AT CC	E.coli 27853AT CC	P.vulgaris 4636ATC C	P.aeruginosa 27853 ATCC	B.subtilis 6633 ATCC	C.albicans 885/653 ATCC
Сума поліфенолів	24,8±1,4	22,3±1,2	20,7±0,7	19,1 ±0,6	18,6±0,8	15,6±0,6
Новоіманін	17,1±1,2	16,2±0,6	15,6±0,8	13,5±1,1	14,2±0,9	12,3±0,8

Аналіз даних таблиць 4 і 5 свідчить про виражену антимікробну дію суми поліфенолів, отриманих з суплідь душекії зеленої заявленим способом.

Приклад 3

Протизапальну активність суми поліфенолів, одержаних за заявленим способом, вивчали на моделі гострого запального набряку, викликаного субплантарним введенням у задню лапку щура 0,1 мл 2% розчину формаліну. Об'єм лапки вимірювали за допомогою онкометра до початку досліджу та у момент максимального розвитку набряку (4 години). Суму поліфенолів та препарат порівняння анальгін вводили внутрішньо-шлунково за 30 хвилин до введення флогенного агенту. Протизапальну активність розраховували за формулою:

$$A = \frac{Y_k - Y_0}{Y_k} \times 100, \text{ де}$$

A - протизапальна активність, %

Y_k і Y₀ відповідно об'єм лапки в контролі та в досліді.

Результати, досліджу представлені в табл.6.

Таблиця 6

Протизапальна активність суми поліфенолів у порівнянні з анальгіном (n=7)

Умови досліджу	Доза, мг/кг	Приріст об'єму лапки за 4 години		% до контролю	Протизапальна активність, %
		M±m (мм)	довірчий інтервал при p=0,05		
Сума поліфенолів	10	1,32±0,10	1,07 ± 1,57	88,0	12,0
	20	1,21 ±0.06	1,08 ±1,34	80,7	19,3
	30	1,15 ±0,05*	1,02 ± 1,28	76,7	23,3
	40	1,05 ±0,07*	0,88 ± 1,22	70,0	30,0
	50	1,26 ±0,08*	1,06 ± 1,46	84	16,0
Анальгін	50	0,94 ± 0,09*	0,72 ± 1,164	62,7	37,3
Контроль	-	1,50±0,11	1,23 ± 1,77	100	-

Примітка. * - вірогідність розходжень при p < 0,05 у порівнянні з контролем.

Таким чином у досліді сума поліфенолів найбільшу протизапальну активність проявляла в дозі 40 мг/кг, яка викликала пригнічення розвитку експериментального набряку лапок у білих щурів на 30% за ступенем протизапальної активності. Суму поліфенолів можна порівняти з протизапальною дією анальгін.

Приклад 4

Вивчення діуретичної активності суми поліфенолів душекії зеленої проводили на білих щурах-самцях масою 120 - 170 г за методом Е.Б.Берхіна. Дослідних тварин було поділено на 4 групи по 7 щурів. При вивченні водного діурезу щурів утримували на постійному харчовому раціоні при вільному доступі до води. У цей період тварин годували тільки зернами пшениці. До водного навантаження (3% від маси тіла) білих щурів протягом 2-3 годин позбавляли води та їжі. Тваринам 3-х дослідних груп вводили перорально суму поліфенолів душекії зеленої та препарати порівняння гіпотіазид та настой хвою польового відповідно. Одночасно проводили контрольні дослідження на тваринах з аналогічним водно-харчовим раціоном, яким замість досліджуваних препаратів вводили розчинник у тому же об'ємі. Після цього тваринам до шлунку за допомогою зонду вводили водне навантаження в кількості 3% від маси тіла. Відразу ж після водного навантаження дослідних тварин поміщали до індивідуальних кліток, пристосованих для збору сечі. Кількість сечі враховували щогодини протягом 4 годин. Кількість сечі, виділеної контрольною групою тварин, приймали за 100%.

Результати дослідів представлені в табл. 7.

Таблиця 7

Діуретична активність суми поліфенолів душекії зеленої (n=7)

Умови досліджу	Доза, мл/кг	Діурез через			
		2 години		4 години	
		мл	% до контролю	мл	% до контролю
Сума поліфенолів душекії зеленої	25	5,18±0,08*	151,0	6,41 ±0,09*	165,2
	50	5,74±0,06*	167,3	6,97±0,08**	179,6
	75	5,98±0,10*	174,3	7,24±0,05*	186,6
	100	5,19±0,11	151,1	6,41±0,09*	165,2

Гіпотіазид	50	4,97±0,10*	144,9	6,64±0,09*	171,1
Настой хвощу	3мл/100г	5,20±0,12	151,6	6,16±0,14*	158,8
Контроль	3мл/100г	3,43±0,11	100	3,88±0,10	100

Примітка. * і ** - вірогідність результатів при $p < 0,05$ і $p < 0,01$ у порівнянні з контрольною групою.

За даними експерименту максимальна діуретична активність суми поліфенолів душекії зеленої спостерігалось у дозі 75 мг/кг. Аналіз даних табл. 7 показав, що за діуретичною активністю досліджена сума поліфенолів перевищує препарати порівняння гіпотіазид та настій хвощу польового на 15,5 % та 27,8 % відповідно.

Експериментальними дослідженнями гострої токсичності суми поліфенолів, одержаних за заявленим способом, доведено, що відповідно до класифікації К.К.Сідорова її можна віднести до малотоксичних речовин.

Таким чином заявлено спосіб одержання суми поліфенолів з доступної сировини - суплідь душекії зеленої з вираженою антимікробною, протизапальною та діуретичною активністю. Спосіб може бути здійснений у промислових умовах фармацевтичного підприємства на стандартному обладнанні. Одержаний за заявленим способом продукт відзначається широким спектром фармакологічної дії, нетоксичний, не алергійний, стійкий при зберіганні (термін зберігання 3 роки) і може бути використаний в якості субстанції для створення препаратів у різних лікарських формах.

Джерела інформації

1. Деклараційний патент 69626А, Україна, МПК7 А61К 35/78. Спосіб одержання комплексу поліфенольних сполук з протизапальною, кар-діопротекторною та антиоксидантною дією. Заявка 2003109473, заявл. 21.10.2003, опубл. 15.09.2004, Бюл. № 9

2. Деклараційний патент 59681А, Україна, МПК7 А61К 35/78. Спосіб одержання поліфенольного комплексу „Флавітін” з протизапальною, анальгетичною, противиразковою та антиоксидантною активністю. Заявка 2002119121, заявл. 15.11.2002, опубл. 15.09.2003, Бюл. № 9

3. Патент 16618, Україна, МПК7 А61К 35/78 Спосіб одержання суми поліфенолів. Заявка 393516/SU, Заявл. 22.07.85. опубл. 29.08.97 Бюл. №4.

4. Барабой В.А. Растительные фенолы и здоровье человека. - М. Наука, 1984.-160 с.